

Предисловие

Всеки човек е един свят, населенот слепи същества в смътен бунт срещу аза, краля, който ги управлява.

Гунар Екелъф

Азът, който аз познавам, не знае достатъчно, за да знае, че не знае достатъчно. Той мисли себе си за луминесцентен кристал, но всъщност най-вече сивее, предимно внеясни, несиметрични форми, а понякога – напомня студен, непрозрачен обсидиан. Този, който мисля, че съм аз, е само говорещото его, крехка мембрана върху огромновътрешно море. Езикът ни е наш предател. Когато казвам аз, кое аз говори? Коя част от цялото в момента е

доминираща? Когато казвам себе си, кое себе си говори? Как мога да кажа, че аз познавам себе си във всеки, ... или в който и да е момент?

Как става така, че добри хора вършат лоши неща? Защо личната ни история, обществената ни история е толкова кървава, така повтаряща се, така вредяща насамите нас и на другите хора, така саморазрушителна?

*Тази книга се опира на една централна теза, относително неизвестна на широката публика, но тривиална отгледна точка на дълбинната психология, а именно, *чечовешката душа не е едно-единствено, единно или обединено нещо, както егото би искало да вярва. Тя е различна, многообразна и раздвоена, ... винаги раздвоена.**

*Измама на егото е – понякога необходима измама – четози агрегат от отломъчни азове е под наш контрол, обуздан в пределите на съзнанието, или дори познаваем. Тези отломъчни азове, тези по-тъмни присъствия са фрактални енергийни системи и затова *притежават способността да действат независимо от съзнателното ни намерение.* Всъщност те са доста активни, в почти всички моменти и имат силата да отхвърлят съзнанието, узурпират свободата и задействат своисобствени програми, независимо дали знаем за това или не. Ако погледнем на тази идея в хумористична светлина, ще трябва да кажем, че определени части от нас никога не са били запознавани с другите части, а ако са били, не са общували добре помежду си.*

*Този автономен свят вътре в нас е царството на онова, което Юнг нарича *Сянката*. Сама по себе си тя не е нещо зло, макар да е възможно да прави неща, които ние или другите по-късно да окажем като лоши. В крайна сметка ние сме изцяло отговорни за действията на Сянката и техните последици, дори на времето не сме съзнавали участието ѝ.*

Дейностите на тези по-тъмни азове, тези сенчестисилови полета, се разкриват в нещо по-широкообхватно от личния ни живот. Те се разкриват в социалната ни система, в политиката ни, в междуличностните ни отношения и дори в технологиите ни. Защо да не може безкрайната сложност на човешката душа да се проявява безкрайната сложност на света, който сме създали, или на света, така както си го въобразяваме? Говорим се, че тайната на вселената някога е била съобщена на Хермес Трисмегист („Трижди велик“) в древен Египет. Тази тайна, разкрита тук без допълнителни разности зачитателя, е, че „нещата горе са копия на нещата долу, а нещата долу са копия на нещата горе“ и „пътят нагоре и пътят надолу са еднакви“.

Всъщност, едно истинско изследване на сложността на всекидневния ни живот ще изисква от нас да свидетелстваме също така и за разнообразната човешка душа. Изследванията на индивидуалната човешка душа понеобходимост ще разкрият нейните дейности навсякъде в групите и дори в представите, които тя има за вселената. Много хора в днешно време не си правят труда да изследват къде се поражда ежедневието; много хора не разглеждат връзката между индивидуалната душа и социалните и политическите мрежи, които сме изплели; много хора не си дават сметка как собствената ни душа тълкува и дори присажда своя образ върху космоса. Затова в изследването на тази тема ние трябва да сортираме как

нашата сложна, многообразна човешка душа действа на толкова многонива – лично, обществено, космическо. Организацията на тази книга, логиката на нейната последователност да се започне с личното и непосредственото и след това да се придвижи в разширяващите се кръгове от личното към социалното, после към историческото, после към космическото, и отново към много личното, тъй като поне частично именно от личната Сянка произхождат всички тези други нива на нашата действителност. Накрая, нашата работа с личната ни Сянка до голяма степен определя ангажираността ни със Сянката на всички други нива. Това, което сме пренебрегнали вътре в себе си, рано или късно ще ни връхлети от вън... като камион, насочен срещу нас в погрешното платно на улицата. Онези хора, които не разглеждат последствията на разделената човешка душа, ще си останат несъзнаващи затова са опасни за себе си и за другите. А онези, които си направят труда да спрат и да вникнат, и да сезапитат *защо*, ще се настройват все повече към сложността на техните психологически процеси, животът им ще става все по-интересен за тях, а те ще стават все по-малко опасни за себе си и за другите. Именно за тази група е написана тази книга. Наоколо изобилстват така наречените книги за самопомощ, които предлагат банални програми за бърза трансформация. Повечето от тях се провалят, тъй като не вземат предвид сложностите на човешката психика. Те рядко разглеждат факта, че голяма част от това, което ръководи живота ни, действа извън сферата на съзнателното, нито пък признават, че ние се гънем вътре в себе си от противоположни мотиви, че някоя част от нас не желае да действа според дневния ред, приет от друга част, че зад всички постижения на егосъзнанието има по-тъмни „азове“, които действат по обратния начин. Книгата *даразбираме сянката си. Защо добрите хора вършат лошинеца* ни приканва да водим един по-обезпокоителен диалог със себе си и с нашия свят, диалог, който обещава по-голяма, а не по-малка, сложност, но от който не може да не прорастват разбирането за себе си и за света.

Джеймс Холис,
Хюстън, Тексас, 2006

Срещи със Сянката

Разгледайте следните действителни явления:

- Една уважавана счетоводителка открива начин да насочва парични средства от сметката на благотворителна непечеливша организация към собствената си сметка. В продължение на години тя казва на съпруга си, че получава бонуси за добрата си работа. Едва когато двамата отиват на продължителна почивка и друг човек я замества, тя бива разкрита.
- Един политик, хулещ правата на гейовете, сам се оказва гей. Дали публичната му позиция е само омраза или цинично експлоатиране на невежеството и фанатизма на неговите избиратели? Дали заемането на общественост е толкова важно за него и ако е така – защо?
- Една жена, излизайки от църквата, вижда богатата си съседка да се подхлъзва и приземява на задните сичасти в средата на една локва. Тя започва истерично да се смее. И не може да спре – за огорчение на съпруга си, сина си, а по-късно и за свое собствено огорчение.
- Един учител тайно ограбва спестяванията за колежна децата си, за да подхранва страстта си към хазарта. Едва когато първото му дете е прието в колеж делатана този страхливец излизат на бял свят.
- Обикновени хора харчат милиарди за порнография, голяма част от която се излъчва по интернет и се гледа от онези, които благочестиво порицават подобен род интереси.
- Един телевизионен евангелист съобщава на паството си, че е говорил с Бога и Бог му е казал, че те ще бъдате щастливи и ще правят дарения на Неговата църква – и това, разбира се, е в пълно съответствие с интереситена този духовник.
- Един терапевт манипулира хората, които лекува, въпреки че е подписал етичен кодекс, който конкретно забранява подобно отношение към пациентите.

- Най-богатата страна в света изразходва милиардиза въоръжаване и авантюри в чужбина и същевременно орява здравните, правните и образователните услуги, ограбвайки правата на своите граждани, като също така намалява данъците на богатите, въпреки че както показва статистиката, един от всеки шести неин гражданин всекидневно гладува.
- Колкото и високо да ценим взаимоотношенията с другите хора, откриваме, че малко от тях не биват нарушавани. Може ли човек да обича „Другия“ – такъв, какъвто е, без да повлияе личният интерес? Няма ли да открием нарцистичен интерес, който излиза на бял свят, когато внимателно разглеждаме нашето поведение и мотивация? Дали дори нашите родители, като повечето родители, не очакват децата им да прегърнат техните ценности, а не своите собствени?

Списъкът може да продължи до безкрай, докато има човешки истории за разказване. Колкото и коренно различни да са тези примери, какво общо имат те помежду си? Всички те са проявления на *Сянката*.

Как е възможно да има толкова много несъответствия между нашите явни ценности, предполагаемите добродетели и множество поставящи ни в неудобно положение, често разрушителни прояви на поведението ни?

Може би най-мъдрото прозрение, изричано някога от човешко същество, принадлежи на латинския поет Теренций, който преди почти две хиляди години е написал: „Нищо човешко не ми е чуждо“. Ала възможно ли е това да е истина? Несъмнено аз, което аз познавам и ценя, това аз, което ви представям, е свободно от по-тъмните страни на човешкото поведение. Как бих могъл да си представя, че е възможно вътре в мен да има убиец? Как бих могъл да живея с мисълта, че е възможно да тая насилнически, похотливи, алчни мисли, насочени към другите хора?

Платон е смятал, че човешките същества са добри по природа, стига да са напълно съзнателни, или поне така твърди в *Държавата*.

Ако човек направи нещо лошо, причината е, че той или тя не разбира напълно последствията от своите действия. В притчата му за Гигес в *Държавата* един пастир открива пръстен, който, като се завърти на пръстта му, го прави невидим. Тъй като става невидим, той може да краде или използва съседите си на воля, защото е свободен от риска на последствията.

Би ли действал някой от нас морално, ако знаем, че няма да отговаряме за действията ни?

Платон твърди, посредством личността на Сократ, че ако Гигес изцяло разбере пълните последствия на своите действия – как поведението му ще повлияе върху другите хора и как впоследствие той самият ще бъде задължен да живее в общество, на което не вярва – той ще действа „подобавачо“, въпреки че е получил магически сили.

Много наблюдатели на човешкото поведение, сред които аз самият, смятат позицията на Платон за едноидеалистично, но наивно разбиране за нашата многопо-сложна природа. При това голяма част от културата ни се основава върху погрешната идея, че можем да възпитаваме нашата младеж в социално правилно поведение. (Дори аз самият съм прекарал целия си живот в образователната сфера, търсейки какво би могло да бъде „доброто“ и съобщавайки това „добро“ на другите чрез преподаване, писане и терапия.) Нашата наказателна система заявява, че е по-малко свързана с наказанието – макар несъмнено да е свързана с него – отколкото с усилията да се реформира характерът на човека посредством публично неодобрение. Затова ние я наричаме *изправителни домове*. (Квакерите развиват идеята за *пениitenciарии*, вярвайки, че принадлежността към общността е така необходимо в духовен план, че ако човек бъде отстранен от общността, той дотолкова щестрада от изключването, че ще бъде склонен към разкаяние, и затова доброволно ще види измени поведението инагласите си и ще бъде върнат в стадото.)

Въпреки това философите днес наричат очевидната наивност на Платон „сократическата заблуда“. Достатъчно е да погледнем заглавията във всекидневните вестници или да осъзнаем по-добре скритите подбуди, чрез които общуваме едни с други, за да придобием известна представа за по-тъмния нюанс, който оцветява съзнателните ни пътешествия.

В юдеохристиянската традиция тази по-тъмна нагласа се нарича „първороден грях“. За по-буквално мислещите решенията на Адам и Ева, като прототипи на цялото човечество, трайно са опетнили човешкия род, почти като генетичен дефект. За по-малко буквално мислещите, склонностите на съзнанието да привилегирова собствената си позиция, да не успява да види последствията, да не съзнава скритите мотиви, е „оригинално“, т.е. първично, във всички нас. (Една дълбокомислеща моя колежка, невярваща в никоя религиозна традиция, веднъж отбеляза, че единственото религиозно понятие, което би могла да приеме, което обяснява безредието на XX век, е архетипът на Грехопадението.)

След като размислим, заключаваме, че това, което наричаме *аз*, съдържа множество фрагменти, много отломъчни азове. Някои от тези по-тъмни азове са *комплекси*, термин на Юнг за обозначаване на начина, по който душата ни се зарежда с програмирани енергии по време на нашите индивидуални преживявания. Тъй като споделяме обща човечност и до известна степен обща култура, ние често споделяме подтиквани-от-историята енергии, свързани с парите, властта, сексуалността и тем подобни. Докато нашите предци са могли да проектират произхода на тези отломъчни азове външно върху Дявола или Злия, модерният човек по-вероятно би признал, че тези по-тъмни мисли и действия идват от вътрешността ни и че ние, в крайна сметка, сме отговорни за тях. При все това мисълта за „по-тъмните азове“, действащи в безнаказаност, е обезпокояваща.

Разказът на Натаниъл Хоторн „Младият Гудман Браун“ описва как един младеж, който среща Сянката в гората, до толкова бива лишен от илюзии, че се дистанцира от съпругата си (която уместно се нарича Фейт) и прекарва останалата част от живота си като тревожен, депресиран човек, който избягва контактите с човечеството.

Нужно е силно усещане за аза и немалко кураж, за да бъдем способни да изследваме и да поемем отговорност за тези по-тъмни азове, когато те се появят. Много по-лесно е те да бъдат отречени, да се обвиняват затях другите хора, да бъдат проектирани върху друго място или да бъдат погребани, а ние да продължим живота си. Именно в тези моменти на човешка крехкост ние сме най-опасни за себе си, за семействата си и за нашето общество. *Изследването на този материал не евид задоволяване на личните желания; това е начин да*

се поеме отговорност за нашите избори и техните последствия. Това е акт с голяма морална важност, тъй като носи възможността да не натоварваме другите със себе си, несъмнено най-етичното и полезно действие, което можем да извършим за хората около нас.

Както Юнг отбелязва:

Сянката е морален въпрос, който проблематизира цялата его-личност, тъй като никой не е в състояние да осъзнае Сянката без значително морално усилие. Да я осъзнаеш означава да съзнаеш тъмните аспекти на личността като налични и действителни.

Това, което не е било осъзнато, ще продължи да ни преследва в живота ни – и в света. През нашето кратко пребиваване на тази земя вътре във всеки от нас има повече, отколкото изобщо някога можем да осъзнаем и асимилираме. И при това качеството на животани е пряка функция от нивото на осъзнатост, което постигаме във всекидневните ни избори. Тази книга е напомняне и подкана за едно по-съзнателно направляване на живота ни.

Поетесата Максин Къмин е автор на едно стихотворение, озаглавено „Мармоти“, в което обрисова една нежна жена от средната класа, откривайки дупка на мармоти в мазето си, тя изпитва раздразнение и седидълги нощи в очакване те да се покажат, за да ги „закове“ със своя пистолет 22 калибър. Тя се оказва „натъпкана с дарвинистко благочестие“ относно вътрешно присъщото ѝ превъзходство и в края на краищата, по ирония, започва да желае тези нашественици да позволят да ги обгазят по „тихия нацистки начин“. Кой иска да открие нациста във всеки от нас? Поетът Денис Слатъри в „Стрелба по плъхове“ по подобен начин подхожда към това място вътре в себе си, припомняйки си как се стреля с неговия 22

калибров пистолет, докато, „писъкът и крясъкът на живота /бягащи в шокирани купчини/ изпълва въздуха“.

И двамата поети, чувствителни към нюансите, към телуричните дълбини, към сложностите на човешката душа, осъзнават какво се е спотаило там. А ние? Ако несме, тогава в какви външни обиталища се вкопават нашите гризачи с по-тъмни замисли? Потискаме ли това, което се таи дълбоко в нас, или проектираме тази тъмнина върху другите? И ако е така, как можем изобщо да общуваме с тях, да имаме съзнателни, етични взаимоотношения, когато сме ги напоили с нашата собствена отречена тъмнота? В това лично и колективно ангажиране със Сянката, която се крие във всеки от нас, се таи качеството на живота ни, насоката и резултатът от взаимоотношенията ни и съдбата на самата цивилизация.